

Ramon Solsona: el plaer de la hibridació i del joc lingüístics¹

EMILI BOIX-FUSTER *Universitat de Barcelona*
CÈLIA RIBA *Palma*

RESUM: Es presenten els conceptes d'heteroglòssia i de contacte de llengua (interferències i alternances de codi). S'apliquen aquests conceptes a l'anàlisi de fenòmens de contacte de llengües en dues obres de Ramon Solsona, que reflecteixen sociolectes del català central barceloní, *Figures de calidoscopi* i *L'home de la maleta*.

PARAULES CLAU: heteroglòssia, contacte de llengües, interferència, alternança de codis, sociolectes, català de Barcelona, Ramon Solsona, *Figures de calidoscopi*, *L'home de la maleta*.

ABSTRACT: Following on a discussion of the concepts of heteroglossia and language contact (interference and code-switching), the said concepts are applied to an analysis of language contact cases in two books by Ramon Solsona (*Figures de calidoscopi* and *L'home de la maleta*) which reproduce the sociolects of Central Catalan in its Barcelona variety.

KEYWORDS: heteroglossia, language contact, interference, code-switching, sociolects, Barcelona Catalan, Ramon Solsona, *Figures de calidoscopi*, *L'home de la maleta*.

«...hi ha un sentit de la vida lligat a la quotidianitat que no acaba de caure tot i que es produeixi una trencadissa en el cel dels grans “valors”. La lletra minúscula –però no per això menys significant que la majúscula– té molta més estabilitat davant de possibles sacsejades i terratrèmols nihilistes. La resistència, aquí, és la resistència de la significació, del sentit. Pot caure la cosmovisió, però continuarem experimentant la proximitat i el lligam amb l'altre i vivint el dia a dia. Allò que resisteix és la significació de la proximitat.» (Esquirol 2015, 72)

1. Aquest article forma part del projecte «Globalización y plurilingüismo social y familiar en comunidades lingüísticas medianas» (FF-I 2012-35502) del Ministerio de Economía y Competitividad del govern espanyol, així com del Grup d'Estudi de la Variació (2014 SGR 918) de l'AGAUR de la Generalitat de Catalunya. Agraïm els suggeriments dels avaluadors anònims, que ajuden a millorar el text final.

«Començo a estar una mica tip que es parli de la quotidianitat com si no tingués relleu literari; jo penso que la quotidianitat pot estar carregada de valor i, fins i tot, de transcendència. Tot consisteix a tenir talent, i saber-la oferir com a valor literari; però, en ella mateixa no és ni bona ni dolenta.» (Solsona 1994)

«Si se sap remenar, garbellar i triar, en el català popular s'hi troben granets d'or.» (Solsona 2015, 168)

La realitat sociolingüística catalana està farcida d'hibridacions: català castellanitzat, castellà catalanitzat, famílies etnolingüísticament mixtes, identificacions lingüístiques duals, indeterminades, ambivalents... Aquestes hibridacions són ben allunyades de la paraula viva maragalliana, idealitzadora d'un món atàvic en vies de desaparició.² Quin reflex té en la narrativa catalana actual la irrupció abassegadora del castellà en el català col·loquial? L'obra de Ramon Solsona que aquí analitzem ens en proporciona un inici de resposta.

Tota obra literària representa la realitat lingüística d'una manera convencionalitzada. Sobretot el novel·lista pot representar aquesta realitat a través del que Bakhtin anomena *heteroglòssia*, el resultat de condicions socials i històriques, específiques i úniques:

«that will insure that a word uttered in that place and at that time will have a meaning different than it would have under any other conditions; all utterances are heteroglot in that they are functions of a matrix of forces practically impossible to recoup, and therefore impossible to resolve.» (1981, 428)

La novel·la és el gènere heteroglot per antonomàsia perquè l'autor pot combinar-hi infinitat de veus narratives. En aquest article volem mostrar com Solsona treballa literàriament aquesta heteroglòssia en el seu relat tot aprofitant la diversitat intralingüística (els dialectes normatius i socials sobretot, sempre canviants) i interlingüística (la gamma complexa de marques transcòdiques entre el català i el castellà) presents en el repertori dels parlants a la Catalunya actual.

Podem assenyalar que en la llengua dels protagonistes de les obres de Solsona analitzades trobem un domini molt desigual de les propostes de llengua estàndard (la implantació de les propostes fabrianes és molt diversa, segons els sectors socials, geogràfics i generacionals) (Briguglia 2013, TSC 25). Mentre que algunes propostes fabrianes han arrelat molt poc en els usos col·loquials (sobretot propostes sintàcti-

2. «Apreneu a parlar del poble: no del poble vanitós que us feu al voltant amb les vostres paraules vanes, sinó del que es fa en la senzillesa de la vida, davant de Déu tot sol. Apreneu dels pastors i dels mariners» (Discurs llegit a l'Ateneu Barcelonès el 15 d'octubre del 1903, dins Maragall 1970, 665).

ques: relatiu, canvi i caiguda de preposicions, i el rebuig al *lo* neutre,³ per exemple), d'altres de tipus lèxic han arrelat amb èxit, si més no al Principat (*bústia*, *tardor*, *entrepà*, i tants d'altres).

Així mateix trobem un aiguabarreig entre el castellà i el català, més intens al carrer que en les elaboracions literàries. Es produeix una bilingüització tant cap al castellà com cap al català, especialment entre la població jove, fet que facilita l'aparició de marques transcòdiques com les interferències, les alternances de codi i les tries de llengua. De tota manera, en la convencionalització literària dels escriptors catalans observem una resistència a la barreja de llengües, tot i algunes excepcions, com Draper (1987), on apareixen moltes interferències però gairebé cap cas d'alternança de codi.

En aquest article evitem la visió purista de la llengua (Thomas 1991),⁴ que tradicionalment ha privilegiat l'homogeneïtat com a manifestació d'una pretesa genuïnitat, sobretot d'arrels rurals, i, en canvi, partim de la hibridació (tant intralingüística com interlingüística) (Rossich; Cornellà 2014),⁵ tan característica del català i del castellà col·loquials actualment a les terres de llengua catalana (Payrató 1996), i encara més típica del col·loquial mediatitzat dels gèneres humorístics (Segarra 2009), per exemple, amb *La Trinca*, amb *Eugenio* (Woolard 1987), amb *La Cubana*, amb «A mi manera» de Pere Bernal i Ricky Romero (Radio España), els anys vuitanta; amb els *Ossifar* a Mallorca, els anys noranta; i més recentment amb els monòlegs de Buenafuente (2000 i 2002), «La Competència» amb Òscar Dalmau i Òscar Andreu (RAC1), amb el programa APM (TV3) o en boca de l'humorista Toni Moog el 2016.

Analitzarem aquesta hibridació lingüística en dues obres de Ramon Solsona: *Figures de calidoscopi* (1989) i *L'Home de la maleta* (2011). En les dues obres triades, la narració en primera persona construeix una mostra de pseudocol·loquial literari (escrit per a ser llegit) (Bassols 2009).

3. Vegeu, per exemple, una reivindicació raonada i recent del *lo* neutre a Moreta (2015).

4. Rossich i Cornellà (2014, 26) han trobat una manifestació tan dura com exemplar d'aquest purisme monolingüista a ultrança (Alekséev 1975, 39): «un home que es considera escriptor i que no escriu exclusivament en la seva llengua és un falsari i un vulgar porc».

5. Joan Casas (1994, 7), el traductor de *Ragazzi di vita* de Pier Paolo Pasolini, exemplifica una visió antipurista, obligada pel text original: «un viatge pel gruix de la llengua, un viatge sense cap puresa, sense fe ni esperança en la puresa, a cavall d'un discurs lliure indirecte que s'enfila fins als registres més elevats i depurats, però que tot seguit davalla sense por de contaminar-se amb el dialecte romanesc, amb la grolleria i l'escapçament de paraules, la sintaxi repetitiva del llenguatge emprobrat del lumpen, amb totes les formes que esclaten com cops de tralla en els diàlegs».

Monòleg de Mariano, dins *Figures de calidoscopi* (1989)

Solsona ha intentat difuminar la dicotomia entre un català correcte i un català incorrecte. L'autor, en la seva obra, s'ha escarrassat per usar un català ric, tot i ser conscient que «els gèneres que s'acosten a la llengua espontània dels catalanoparlants són camps de mines lingüístiques. [...] La llengua oral és sempre un terreny refractari a la normativa i en català reflectir-ho per escrit és un pecat de lesa pàtria.» (Solsona 2015, p. 152)

La primera obra de gran interès sociolectal és *Figures de calidoscopi* (1989). N'analitzarem el capítol X, «Monòleg de Mariano». Aquest monòleg reflecteix la llengua d'un personatge, amb tocs de malalt psiquiàtric o *borderline*, que ens relata la seva vida reclòs en una residència. Algun tret del seu idiolecte pot fer pensar que és de primera llengua castellana.

Podem distingir en la seva parla dos tipus de manifestacions d'heteroglòssia, tant trets del català popular col·loquial de Barcelona i la seva àrea com marques transcòdiques: interferències, alternances de codi i tries de llengua.

Per a l'anàlisi d'aquesta narració, classificarem els elements populars i col·loquials segons la seva pertinença a la fonètica, la morfosintaxi, el lèxic i la fraseologia. Com a referència, indicarem entre parèntesis les línies de tot el text correlatives on apareixen aquests elements en l'edició usada per a aquest estudi.

1. Fonètica

En primer lloc, trobem la inflexió tant de la vocal de l'auxiliar haver: *hi tingut* (2, 15), *hi dit* (9, 15 i 20), *no n'hi sapigut* (25), com de formes aïllades *istil* (92) i *istiu* (171). Trobem també la dissimilació vocàlica a *vegilar* (49). En segon lloc, és freqüent el trencament de l'hiat amb l'epèntesi d'una *i*, com a *teiatro* (93) i *empleiat* (543); o l'epítesi d'una *t* després d'una *i* posttònica, com a *gènit* (27), *òdit* (140), *vet'ho aquit* (145) i *incèndit* (186). El cas contrari, l'afèresi, apareix a *nava* (16) i *em gafa* (24). Ocasionalment, hi ha casos de metàtesi com a *cratedal* (584) i *radera* (71). Finalment trobem la nasalització de *l* a *n* a *fandilletes* (177), i exemples de monoftongació a *aiga* (26) i *llenga* (180).

Solsona, per a connotar el registre col·loquial, usa grafies pròximes a la pronúncia col·loquial barcelonina. Així és el cas d'*abre* (79) sense representar gràficament la *r* etimològica; l'ús de la preposició *amb* en lloc de *en*: *entrar amb uns bars* (12) i *me cago amb cent* (69); la simplificació de l'ela geminada: *ilusió* en lloc de *il·lusió*, *película* en lloc de *pel·lícula* (51); i l'elisió de la velar: *plorava com una madalena* en lloc de *magdalena* (98).

Finalment, Mariano mostra repetidament casos de pronúncies incorrectes de mots cultes o de registres especialitzats: *indiccions* (17), *maricòmit* 'manicomi' (666); *supitoris* 'supositoris' (398), *ministrador* 'administrador' (370, 364, 357,

533), *analis* ‘anàlisi’ (20), *altobús* ‘autobús’ (799, 440), *espicologia* ‘psicologia’ (29) i *tatsis* ‘taxi’ (83).

2. Morfosintaxi

En primer lloc, trobem formes no normatives molt esteses, com el *lo* neutre: *lo que me diuen* (7, 8, 61), *lo que necessito* (61-62). En segon lloc, destaquem les variants de la flexió d’adjectius amb terminació en *-ent*, desaconsellades per la normativa fabriana, però viva especialment en les generacions grans: *suficienta* (175), *correnta* (320), *resistenta* (337), *lluenta* (374) i pàssim. Ens sembla més admesa i més usual la duplicació de pronoms i la seva aglutinació a les formes verbals: *me n’enrecordo* (38) i *se n’enriu* (66). Observem així mateix la pluralització del pronom de complement indirecte *li*: *lis contestava*, *lis parlava* (195-197).

També apareixen formes plenes dels pronoms personals: *me tinc de*, *me diuen* (6), *me cuiden*, *me donen* (7), *me posa*, *me fa veure* (1.8), *el capellà que allà se confessava* (60), *se me queda* (54), *se te fa la boca aigua* (88) i pàssim. En català barceloní són variants estigmatitzades. Aquesta variant seria, en la terminologia laboviana (Labov 2001, 196), un marcador (canvis que reben reconeixement social, normalment en la manifestació d’estigmes socials), sense arribar a ser un estereotip (l’objecte de reconeixement social explícit). Apareix també l’alteració de l’ordre dels pronoms: *me s’acosta* (124) i *me s’obren* (136).

Alguna vegada observem l’ús del relatiu col·loquial: *l’Apolo, que hi sortien uns artistes de pel·lícula*; i l’absència de caiguda de preposicions davant de la conjunció *que*: *abantes de que* (236), *això de que* (82).

3. Lèxic i fraseologia

D’una banda, són presents variants vulgars, evidentment també fonètiques, algunes en adverbis: *aixins* (3), *abantes* (5), *domés* (12, 17, 102), *llavontes* (69, 101, 169) *finses* (146), *dingú* (67, 133); en pronoms personals: *nosaltros* (149); i en verbs: *etivocar-me* (160); reforçaments: *llàpits*. També fem constar casos d’eliminació de l’hiat: *avon* (352, 542); i d’elisions: *vai* (38) i *dumenge* (60).

D’altra banda, localitzem formes populars (de vegades de mal destriar de les variants vulgars): *cèntims* ‘diners’ (11, 15), *dinyar* ‘morir’ (133), *ser una mè* (127), *nostro senyor* (67), *raspes* ‘criades’ i *parrús* ‘vulva’ (84-85); o una metàfora com *xeringa per penis* (142). *Mumelles* ‘mamelles’ (88) no apareix en els repertoris lexicogràfics consultats (Pomares 1997, Salvanya 2009, Sánchez *et al.* 1991, Vinyoles 1978), i podria ser també una errada d’impremta. Apareixen així mateix onomatopeies: *tinc-tinc* (445), *tras-tras* (451), *pim-pam-pim-pam* (478), *gori-gori de la missa* (64).

Més endavant, en tractar de *L’home de la maleta* (apartat 5), aprofundirem una mica en la complexitat de les unitats fraseològiques (UF). Aquí ens limitem a assenyalar que Mariano, el protagonista del llarg monòleg de *Figures de calidoscopi*,

exhibeix una fraseologia genuïna: *passar per la pedra* (11), *més contentes que un pèsol* (14), *tenir un peu a l'altre barri* (117), *anar-se'n amb un pijama de fusta* (118), *calderes de Pere Botero* (138), *he tingut tirada a les dones com les mosques a la mel* (74-75), *té unes galtes rosades com un àngel del cel* (123), *no valer més que una rata morta* (146).

4. Marques transcòdiques

Podem diferenciar-ne tres tipus: les interferències, les alternances de codi o *code-switching* i les tries de llengua. Aquestes marques transcòdiques, no sempre fàcils de destriar les unes de les altres, més que indicar associacions entre una llengua i temes o àmbits específics, exploten els contrastos per a assolir efectes retòrics (Woolard 1987, 119), que el lector pot captar i interpretar perquè coneix les dues llengües en contacte.

4.1 Interferències. En primer lloc, presentem les interferències provinents del castellà com a marques transcòdiques més freqüents.

Pronoms: *als demés* (9).

Interjeccions: *amigo!* (145), *vamos!* (166).

Col·locacions:⁶ *en resumides cuentas* (375), *llamar l'atenció* (73).

Substantius: *camion* (212), *carmelos* (120), *centro* (428), *correquetecagas* (355-356), *cuarto* 'cambra' (152), *cuidado* (1.424), *aspavientos* 'escarafalls', *fetxa* (329), *fiera* (29), *hombro* (222), *iglésia* (63), *hermanes* (6), *rato* (422), *recibidor* (149), *terrenos* (101), *un don nadie* (9, 419).

Adjectius: *vida ole* (10).

Preposicions: *de frente* (219), *en ves de* (131).

Verbs: *crusar* (219), *enxufar* (123), *empapelar* (100), *hereditat* (65), *quitar* (425).

Adverbis i locucions adverbials: *en seguida* (359), *en fin* (205), *hasta* (44), *menos* (199), *por todo lo alto* (435), *sin embargo* (334), *anar de capa caïda* (404).

Marcadors discursius: *bueno* (397).

Importació del so castellà [x]: *jarabe de pico* (312), *lujo* (258), *oju* (387), *gemelos* 'prismàtics' (163).

Canvi de gènere: *la corrent* (52).

Són formes híbrides *sinfi* (89) i *en paz descansi* (1).

6. «Collocation is the way words combine in a language to produce natural-sounding speech and writing. For example, in English you say *strong wind* but *heavy rain*. It would not be normal to say **heavy wind* or **strong rain*» (*Oxford collocations* 2002, vii). *Col·locació* es refereix a combinacions estables que no presenten una idiomàticitat generalment clara. És el terme dominant en el món (també dominant) anglosaxó, mentre que *coocurrència* és la proposta de catalanització proposada per Lorente (1996).

4.2 Alternances de codi. Com és sabut, la frontera de les alternances respecte a les interferències és poc clara. Vegem-ne alguns exemples:

Locucions i frases fetes: això de marxar i *ahí te quedas muerto* (145), i *ahí te quedas burro muerto* (145), allò sí que era *amor de madre* (331), *anques de madre y muy señor mío* (435), dedicat a *todas las madres del mundo* (97), *celebrar por todo lo alto* (435), *chúpate esa* (622), *si te he visto no me acuerdo* (110), *encomanar-me a la Virgen* (132), al costat de *San Pedro* (134), *entrar como Pedro por su casa* (282), *aquí te pillo y aquí te mato* (200), *que te den morcilla* (473), *Y adiós muy buenas* (39), *y a otra cosa mariposa* (488), *que me quiten lo bailao* (273), *reso un padre nuestro* (59).

4.3 Tries de llengua. El món íntim de Mariano és castellà: Mariano usa aquesta llengua amb la mare, amb les *hermanes* i amb les raspes, ‘minyones’. Vegem-ne uns exemples als fragments *a*, *b* i *c* a continuació:

(a) (13-15) «*Pero mira a quien tenemos aquí* deien les raspes més contentes que un pèsol i se me disputaven perquè nava carregat de cèntims...»

(b) (195-197) «...i si se queixaven a la mamà ella sempre lis contestava *Si cree que no le pago lo suficiente, coge la puerta y se marcha*, perquè la mamà era molt senyora i sempre lis parlava d’usted...»

(c) (22-25) «...i te parlava d’aquella manera que semblava que te parlaven els àngels del cel. *Ahora vamos a lavarle los pies a mi Mariano, ahora le frotaremos la espalda a mi Mariano, ahora le pondremos champú a mi Mariano*, domés ella me podia rentar el cap.»

L’home de la maleta (2011)

«Un roman, c’est un miroir qu’on promène le long d’un chemin» *Le Rouge et le Noir*, Stendhal (epígraf del capítol 13è), atribuït a César Vichard de Saint-Réal.

«M’ha costat molt escriure malament.» (Solsona 2013)⁷

Amb l’*Home de la maleta* Solsona guanyà el 51è premi Sant Jordi de novel·la. En aquesta obra ens presenta la vida d’un vell músic, en Venerando Mallons Cachaldora, de pares desconeguts i criat a la Casa de la Caritat barcelonina. És un trombó de festa major, vidu, que va vivint als domicilis de cadascuna de les tres filles. És «un quansevol, un de tants que passen per la vida sense fer soroll» (293). El personatge

7. Comentari de Ramon Solsona davant d’un grup-classe de Llengua Catalana I de la Universitat de Barcelona.

central reivindica la vida i el llenguatge populars i, en el seu llarg monòleg, elucubra sobre la vellesa, la vida i la decrepitud. Així justifica Solsona l'idiolecte d'aquest personatge:

«He procurat que tingués una expressió pròpia d'una persona de la seva edat i que, malgrat que fa servir castellanismes i un català molt incorrecte, és un llenguatge molt viu i molt expressiu. Jo reivindico aquest tipus de català popular que s'està perdent, corrupte però molt ric.» (Pons, *Time Out* 12, 13-19-II-2011, p 10-16).

Solsona confegeix, doncs, un testimoni de la vida i la llengua de la gent gran. El català popular que Solsona visqué i sentí a la seva joventut, particularment a Gràcia, un dels barris més catalanoparlants de Barcelona (Enquesta de Serveis Municipals de Barcelona 2013 i Boix 2015). Darrerament, Solsona ha matisat més l'objectiu que perseguia amb aquesta novel·la (Solsona 2015, p.154-155):

«Quan vaig escriure *L'home de la maleta* em vaig proposar que el protagonista parlés amb la llengua col·loquial que jo havia sentit des de petit, plena de castellanismes i, al mateix temps, molt rica en expressivitat i fraseologia. [...] La llengua de les persones que avui tenen vuitanta i noranta anys està impregnada de castellanismes, certament, però són els últims parlants d'un català vigorós, genuí, d'una fraseologia rica i abundant.»

En particular, l'escriptor defensa l'ús literari de la variació sociolectal i cronolectal en català barceloní, molt més desconeguda que la variació geogràfica (Boix-Fuster 2001, Bassols 2009), i sovint equiparada als castellanismes deturpadors. És significatiu que en un dels pocs treballs sobre cronolectes s'analitzi la llengua dels joves però no la de la gent gran (Muñoz *et al.* 2009).

Solsona reivindica el geni de la llengua, del català popular generacional, i també un esperit lúdic en la llengua: «Alegria del llenguatge espontani, barrejat, impur, sense aquest sentiment de culpa amb què parlem avui, sense els grillons d'un diccionari normatiu al cervell ni un fiscal a la llengua» (Solsona 2015, 159). Aquesta hibridació ha de ser assenyada i no significa per a Solsona un «tot li és pàtria» per a totes les interferències: «Si el realisme lingüístic fos l'únic criteri per acceptar com a pròpia una paraula o una construcció, ja fa temps que els nostres diccionaris serien una mena d'apèndix dels diccionaris d'espanyol, però dos dits de seny ens ajuden a situar cada paraula al seu lloc.» (Solsona 2015, 161).

Val a dir, arribats en aquest punt, que Solsona, quan fa de divulgador lingüístic o crea novel·les «normals», és un estricte seguidor de la prescripció (Solsona 2008, 2012a i b, i 2015). Ara bé, el nostre autor, com en el mirall stendhalià, reflecteix multitud de col·loquialismes, formes populars i vulgars, interferències i alternances

de codi d'un barceloní. Evidentment, aquest reflex també és una convencionalització i una tria del «català que ara es parla» a Barcelona.

Solsona es complau a jugar amb la llengua, i aquest joc és titllat d'excessiu, d'inversemblant (Antoni Isarch, *Els Marges*, núm. 95, tardor 2011, p. 130):

«Aquesta complexa operació literària requereix per damunt de qualsevol altra qualitat, versemblança. I és en aquest punt on trobem el problema més gran de *L'home de la maleta*. L'artifici lingüístic que sosté l'entramat narratiu resulta poc creïble; no tant per l'elecció d'unes formes gramaticals contravenients amb la normativa –les quals, sense gaires problemes, bé haurien pogut passar com a llicències estètiques o recursos estilístics–, com per la reiteració abusiva d'aquestes formes que, de costat amb una fraseologia popular excessiva i no sempre natural, fan palesa constantment l'excepcionalitat artificiosa de la veu narrativa.»

Nosaltres no entrarem aquí en valoracions literàries i simplement analitzem les diverses marques d'heteroglòssia i llur (in)congruència (Ervin-Tripp 1972).

«He arribat a la conclusió que el jovent i jo no parlem el mateix llenguatge» (107).

«Això no és cosa meva! A mi el català no me'l van ensenyar. Jo vaig escriure tal com me surt, però ells m'ho van retocar tot. Em van posar pluriocupació, que no ho he sentit en ma vida. Jo sempre he dit pluriempleo. I pasacalles i no cercavila. I arreglos, que els músics tota la vida hem dit arreglos, el que fa els arreglos, arreglos per quatre instruments, l'arreglista que fa els arreglos... Això d'arranjaments ho deuen dir ara, però a la meva època encara no s'havia inventat aquesta paraula. I com aquesta, moltes més» (114).

A continuació analitzarem els trets lingüístics més rellevants del protagonista de la novel·la. Indiquem la pàgina o pàgines on es troben els trets comentats de *L'Home de la maleta*.

1. Fonètica

Troblem casos d'afèresi: (a) *neu* (46); assimilació vocàlica: *botorut* (85), *jonoll* (93), *istil* (87), *xixanta* (84), *can Xixanta* (118), *dicidit* (80); dissimilació vocàlica: *vegila* (50), *comenió* (51 i 139); rotacisme: *bora nit* (141); nasalització: *fandilles* (55), *fandilletes* (99); lateralització: *salderi* (154); epitesi de vocals posttòniques en paraules planes: *prèmit* (68), *grèmit* (139), *col·lègit* (87); africació: *corretgir* (87); metàtesi: *enradere* (83), *radere* (115), *sagrantana* (169); palatalització: *relligió* (139), *llògic* (45); iodització: *ceia* (259); fricatització: *fagin* (47); *i* epentètica per desfer l'hiat: *ideies* (151); desafricació: *mentalisat* (133), *cotisa* (79).

Com a *Figures de calidoscopi*, Solsona tria transcripcions gràfiques que connoten col·loquialitat: *tronja* (58), *contabilitat* (115), *no hi conto* (94), *sicologia* (111). Trobem l'oscil·lació entre *il·legítims* i *il·legítims* (73). Costa trobar una grafia col·loquialitzadora de *necesser* (257), de *a capella* (*a cappella*) (159) o de *pijama* (257), perquè aquests tres mots tenen diferents realitzacions fonètiques en català central, més o menys integrades a la fonètica catalana.

2. Morfologia

Solsona ha de representar els pronoms febles no normatius, i ho fa de la manera següent: *converti'ns-e* (140), *diu-s'ho* (67), *donant-els-hi* (102), *els hi* (49) *enfotrese'n* (66), *esbaralleu-se* (51), *fe'ls-hi* (142); *feu's-e* (145), *haveu's-e donat*⁸ (73), *manteniu's-e* (194), *quedau's-e* (187).

Altres casos de morfologia col·loquialitzadora són: *nosatres* (85), *sapiguer* (62), *suficienta* (49), *vengut* (101). Trobem així mateix alguna aglutinació de pronoms i verbs: *me n'enrecordo* (85), *esbarallar-se* (118), *empenedir-me'n* (101), *ensortirse'n* (261).

3. Morfosintaxi

Observem que en la llengua del protagonista no s'han implantat propostes de normativa sintàctica. Així la narració d'aquest protagonista conserva les preposicions davant *que* relatiu àton o conjunció: *adonar-se de que* (72), *amb les que* (86), *exposar a que t'hi enviessin* (132); ni tampoc canvia la preposició davant infinitiu: *pensava en trobar la mare* (277). Així mateix usa el relatiu col·loquial: *amb les dones que te n'has anat al llit* (84); manté tant la preposició davant objecte directe: *espan-ten a Nostro Senyor* (102), com el *lo* d'intensitat: *lo putes que les vem passar* (49, 129 i pàssim).

4. Lèxic

El protagonista exhibeix gran riquesa de vocabulari, per exemple, amb formes ja insòlites entre joves com *paula* o *xamós*.

Així mateix trobem una elevada freqüència de vulgarismes i mots populars, característics del català central, al costat d'algunes formes en desús actualment, almenys en català central barceloní. Per descomptat, cal tenir present que algunes formes generacionals poden ser obsoletes i arcaïques en algunes zones i encara vives en d'altres.

En primer lloc destaquem els elements populars:

8. Les representacions gràfiques de les formes col·loquials de les combinacions dels pronoms febles coincideixen majoritàriament amb les proposades per Bladas (2009).

Col·locacions: *a tomar vent* (290), *estar de parranda* (261).

Adjectius i determinants: *enfigat* (288), *proutes* (118), *salamera* (92).

Adverbis: *allavòrens* (45), *allavores* (153), *da-li que da-li* (51-53), *es quedarà tal qual* (275), *tal-la-tal-lera* (88), *solsament* (68), *estar leri-leri* (292).

Preposicions: *amb sense* (113).

Interjeccions: *brillo, brillo!* (281).

Substantius: *calitat* (290), *camàndules* (270), *cantamanyanes* (88), *cigala* ‘penis’ (183), *clepsa* (88), *conxo* (48, 50), *endergues* (277), *espenteta* (189), *lloro* ‘cagarada’ (291), *mallerenga* ‘persona molt xerraire’ (265), *paio* (48-50), *peles* (103), *perdis* (89), *trola* (115), *tupina* (258), *xambreta* (165), *gec de bandaus* (118), *quartos* ‘diners’ (45), *saragata* (189), *sorge* (103), *surra* (171), *cori-mori* (138), *caterines* (86, 163).

Verbs: *clissar* (48-50), *dinyar* (157), *empapussar* (290), *haver de menester* (113), *pirar-se-les* (194), *piular* ‘parlar’ (102), *sapiguer* (275), *pelendengues* (105) (262), *pesquis* (116), *vem* (pàssim), *volguer* (165).

En segon lloc assenyallem els elements clarament argòtics: *halar* (101), *pencar* (103), *camelar* (85). En tercer lloc indiquem algunes expressions esdevingudes arcaïques: *tot lo dia* (104), *se la beneficiava* (280) i *qui-sap-lo* (258).

5. Fraseologia

Solsona recorre ara i adés a la fraseologia. Recordem, però, que no sempre és fàcil i clar distingir entre tipus d’unitats fraseològiques: locució, coocurrència o col·locació, parèmia, proverbi, dita, frase feta i refrany. Així, per exemple, Conca (2000, 52-53) defineix una unitat fraseològica com «la combinació estable de dos o més mots que conformen una estructura fixada, associada generalment a un context comunicatiu, caracteritzada per una sèrie de trets, els més importants dels quals són la repetició (freqüència d’aparició d’una UF en la diacronia de la llengua, cosa que ha permès la seva consolidació com a unitat del sistema o de la parla); la fixació (procés de gramaticalització mitjançant el qual es consolida gradualment una associació de significat a una UF); la idiomaticitat (el significat unitari d’una UF no és deduïble del significat aïllat de cadascun dels seus components); l’anomalia (presència d’elements lingüístics estranys a la resta del sistema de la llengua); la institucionalització (reconeixement per la comunitat parlant de la UF com a unitat significativa, és a dir, com a peça prefabricada, que s’emmagatzema en la memòria i s’usa en contextos, de vegades, predictibles)» (vegeu també Salvador 2000). Partint d’aquestes concepcions teòriques, vegem ara alguns exemples d’unitats fraseològiques (locucions, refranys, rimes lúdiques i cantarelles) dins la novel·la, totes elles amb graus variables de gramaticalització.

5.1 Locucions. *més tossuda que una mula guita* (260), *com una casa de pagès* (260), *més llarg que una missa cantada* (294), *més escurat que una puta en quaresma* (89), *més sol que la una* (274), *més anys que pèls tenim al cul* (77), *dret com una bitlla* (278), *alto les seques!* (85), *tot cristo* (87), *a repèl* (84), *com si li diguessis Llúcia* (286), *tretze són tretze* (279), *sopars de duro* (86), *gremi de l'omeleta* (84), *haver de menester* (84), *i un colló de mico* (84), *can penja-i-despenja* (106), *rei del ram de l'aigua* (84), *escolà d'amèn* (63), *pela llarga* (280), *can pixa-i-rellisca* (84), *qui el va matricular!* (51), *puja aquí dalt i balla* (118), *tururut viola* (258).

5.2 Frases fetes. *fer-li un bombo* (280), *anar de trompis* (291), *tenir un bon passament* (280), *no tenir collons* (125), *acabar els torrons* (66), *confondre el cul amb les tèmpores* (105), *d'un pet en feu mil esquerdes* (73), *et conec herbeta, que et dius marduix* (85), *un candeler de mil ciris* (84), *riure's del mort i del qui el vetlla*, (285), *feina fuig, mandra no em deixis* (91), *anar-se'n al sot* (78), *cantar la canya* (60, 62), *cantar les quaranta* (60) (62), *fer la farina blana* (102), *fer la guitza, fer la rosca* (118), *fer mala espina* (80), *fer pasqua abans de Rams* (111), *fer un pa com unes hòsties* (271), *fer-li la clenxa al mig* (282), *fer-se el longuís* (270) (Pomares 1997), *criar malves* (89), *fer el mànec* (173), *fer el tomàquet 'flirtejar, anar molt al darrere de les dones'* (123) (Pomares 1997), *perdre l'oremus* (73), *espolsar-te el presseguer* (141), *passar per la barretina* (73), *posar-hi fulles* (107), *quedar de pasta de moniato* (161), *tenir el cap a tres quarts de quinze* (156), *tenir mala ganya* (88), *treure de polleguera* (84).

5.3 Refranys. *amor de filla, amor de guilla* (193), *cap geperut es veu el gep ni cap banyut les banyes* (278), *l'hoste i el peix als tres dies poden* (118).

5.4 Rimes lúdiques. *Amén Jesús/ Mal llamp t'encengui el cul/ I tu vés a tomar vent* (92-93), *sol com un mussol* (257), *més llarg que la pixarada d'en Montoliu que començava a l'hivern i acabava a l'istiu* (118), *qui està de pega hasta amb els collons ensopega* (159), *la vida és un tango i si no el balles t'arremango* (130), *sabia el cent però no el torrent* (260), *in secula seculorum, amèn, tapa't el cul amb ciment* (279).

5.5 Cantarelles. *Marieta, vull tocar-te el cul, calla dimoni, calla dimoni* (87), *Prrrm xim-pom, prrrm xim-pom. M'arremango i faig de cos i m'ho frego amb un terròs. Si el terròs està mullat, tot el cul queda enfangat* (281).

6. Alguns aspectes sociolectals

Finalment, volem destacar dos exemples de l'exuberància sociolectal de Solsona: (a) els termes escatològics; i (b) el mot totterreny *fotre* i derivats.

(a) Els termes escatològics. A més dels purament escatològics, Solsona també recull la barreja d'escatologia amb referents més o menys eufemístics religiosos, allò que en deien abans *renews*: l'*hòstia* per exemple es converteix en *ostra*, *ordi*, *osca*, *ospa*, etc.

casso'n ronda (80), *qui la va cagar* (276), *cago'n la mar salada* (276), *cago'n l'osca* (103), *caso'n ronda* (270), *cago'n l'ospa* (120), *cago'n la mar salada* (129); *cago'n Ceuta i Melilla*⁹ (129), *cago'n dena*, *cago'n la mar salada* (275), *cago'n l'ostra consagrada* (82, 271), *caso'n dena* (261), *cago'n l'ordi* (152), *cago'n el sursum corda* (266), *cadada pastoret* (146), *cago'n la puta de bastos* (101, 272, 286), *cago'n l'os pedrer* (66-68, 84), *que s'hi caga la burra* (78-80), *cago'n els grenyuts!* (79), *cadada l'hemus* (93), *cadada Roc* (133), *hasta tenen mal de ventre pel cagar dels altres* (151), *cago'n el cony de ta tia!*, *cago'n la pell de Satanàs*, *cago'n la llet de pot i cago'n tot!* (194), *més sèrio que un gos quan caga* (268), *un agarrat capaç de no menjar per no cagar* (91).

(b) Els jòquers “fotre” i derivats. En el registre vulgar català, *fotre* i els seus derivats són un recurs essencial, i evidentment Solsona ho reflecteix reiteradament al llarg de tota la novel·la.¹⁰

fotre a treballar (102), *fotre cara de cansat* (103), *fotre claus* (105), *fotre brot* (106), *fotre fàstic* (117), *fotre'm la cullera a la boca* (138), *fotre guàrdia* (123), *fotre por* (131), *fotre fora* (131), *s'ha fotut a bordar* (133), *fotre fila* (183), *fotre garrapinyada* (87 i 191), *fotre de cap* (194), *en fot d'anys* (257), *fotre riure* (267), *fotre la pell de gallina* (272), *me'n refot* (130), *fes-te fotre* (137), *enfotre* (257).

7. Marques transcòdiques

Si té algun lio per lo menos jo no me n'entero (100).

Tot i la profusió de marques transcòdiques provinents del castellà, la llengua base del monòleg del músic protagonista és inequívocament el català. A continuació enumerem tant les interferències com les alternances de codi i tries de llengua.

9. «la vaig treure d'una aportació d'un oient al programa de ràdio. Com podeu veure, tot s'aprofita.» (Solsona, 2012b).

10. Solsona, en la seva novel·la més recent, *Allò que va passar a Cardós* (2016), també recorre insistentment a l'argot per a caracteritzar els seus personatges (vegeu especialment p. 164-168).

7.1. Interferències. Moltes de les interferències presenten una adaptació més o menys parcial a les normes ortogràfiques catalanes, cosa que fa suposar que Solsona dóna per fet algun tipus d'adaptació fonètica en la pronúncia.

Onomàstica: *Alicant* (58), *Sansón* (99).

Coocurrències: *de quita i pon* (104), *d'armas tomar* (84), *todo el monte es orégano* (122 i 291), *tot és viva la Pepa* (123), *cuerpo del delito* (147), *dale que te pego* (167), *perquè quien tuvo retuvo* (158), *a otra cosa mariposa* (268), *se acabó lo que se daba* (62), *y va que arde* (277), *manga por hombro* (278), *apaga y vámonos* (291), *quien te ha visto y quien te ve* (85), *andando que es gerundio* (87), *adiós muy buenas* (65), *por el tiempo que me queda de estar en el convento* (63), *con la música a otra parte* (149), *campo de Agramante* (155), *culo veo, culo quiero* (184).

Adaptacions parcials de coocurrències: *en resumides quèntes* (136), *venir a quènto* (160), *quènto* (60), *quèntos xinos* (101), *llamar l'atenció* (59, 140), *la seva cara bonita* (128), *llameta* (168), *les quinientes* (80), *pesadès* (89), *sostens* (124), *conèixer el tergal (el percal)* (92), *posar les peres a quarto* (106), *ser de l'altra acera* (283), *cantamanyanes* (88), *ingenier* (271), *allargo* (80), *fer ruedos* (121), *tindre agalles* (64), *sortir rana* (140), *fet un pingo* (102, 88), *fet un letxuguino* (134), *això que no quita perquè conservi un gran record* (287).

Morfologia:

Malgrat la consciència que pugui tenir el parlant mitjà de la procedència castellana dels sufixos *-ero*, *-asso*, *-ín/-ino*, el protagonista emprà substantius amb aquests sufixos en les formes castelleses sense adaptació o amb mínimes adaptacions.

Sufix *-ero*: *bombero* (102), *manissero* (87), *xubasquero* (161), *embustero* (99).

Sufix *-asso*: *ramalasso* (100), *sablasso* (99), *vistasso* (292).

Sufix *-ín/ino*: *peluquín* (87), *botiquín* (150), *llostins* (163), *adoquins* (78), *bailarín* (162).

Substantius: *patatús* (122), *és un crimen llençar tot això* (90), *tragamilles* (127), *trotetes* (85), *xasco* (64) (286), *xiste* (88), *recato* (190), *adelantos* (167), *bandido*, *turno* (150), *remilgos* (102), *aparato* (103), *grupo* (78), *camion* (46), *apellido* (88), *aplausos* (61) (63), *apuros* (273), *arrebato* (278), *artrosis* (85), *assilo* (80), *bolígrafo*, *bronquios* (87), *parte* (128), *mercadillo* (99), *saludo* (101), *cavallitos* (46), *contrabando* (162), *puesto* (105), *dato* (110), *disco* (159), *desacato* (63), *enfado* (119), *enfermera* (86), *fetxa* (132), *fetxes* (52), *fosfatina* (274), *derrame cerebral*, *pelandusca*, *pajarita* (81), *adiós* (101), *entrenos* (169), *assunto* (64), *malandando* (274), *mando* (68), *maromo* (100), *palica* 'xerrameca, capacitat de convèncer' (290),¹¹ *paracaïdes* (74), *patxorra* (99),

11. Al *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana* de Joan Coromines (1986), *pal* es fa derivar del castellà *palillo* i diu que «el mot s'ha catalanitzat en el nostre ús familiar (sovint sardònic), en la forma *palica* f.» Després aporta els derivats catalans *palicar*, *palicaire*, *paliquejar*, *paliqueig*, que testimonien la vitalitat d'aquest castellanisme.

peladilles (146), *el resto* (268), *perreries* (156), *petxuga* (53), *plan* (274), *pronto* ‘ataque repentino y aparatoso de algún mal’ (DRAE) (278), *puesto* (57), *quimbambes* (261), *remilgo* (123), *reparos* (121), *ricatxo* (281), *susto* (151) (272), *sillon* (68), *tranquillo* (129), *trasero* (156), *tipo* (143), *suripanta* (86), *tutia* (124), *quartos* (61), *mil·límetro*, *cuidado* (124), *teléfono* (125), *terreno* (62).

Adjectius: *arrepentit* (150), *despejat* (162), *desperdigada* (193), *ditxós* (81), *verdadera* (81-83), *granate* (159), *impepinable* (145), *humillat* (189), *monda y lironda* (128), *posar firmes* (49), *tremendo* (161), *suelto* (65), *families bien* (280), *tiesso* (108).

Construccions preposicionals: *en ves de* (46, 59, 106), *detrás* (183), *con tal de* (112).

Verbs: *acceptar* (106), *apoquinar* (289), *aterrissar*, *tropessar* (291), *averiguar* (279), *aguardar* (80), *ensajar* (87), *enterar-se* (68), *colúmpia* (289), *hi ha que veure-la* (273), *desenxufar* (184), *lograr* (87), *sangrar* (266), *menospreciar* (135).

Construccions adverbials: *amb el cap a la virulé* (269), *ademés* (46, 59), *antes* (48, 80), *a tot taco* (118), *a palo seco* (63), *des de luego* (64), *de passo* (154), *hasta* (54, 269), *n'és un rato* (85), *menos* (159), *al fin i al cabo* (146), *per lo menos* (63).

Marcadors discursius: *bueno* (92), *en fin* (136).

Importació del so castellà [x]: *granuja* (160), *ojalà* (185), *despejat* (162), *lejia* (140), *arrojar* (126), *canto com una almeja* (138), *pajarita* (81), *un viejo verde* (262), *lujo* (162), *règies* (271), *sargento* (121), *traje* (162), *grimègia* ‘comèdia, barri-la’¹² (259).

Veiem en alguns casos com la normativa lèxica fabriana, que va catalanitzar diverses paraules, no arriba a implantar-se en la parla popular de la primera meitat del segle XX. En canvi, actualment hi ha algunes d’aquestes paraules que estan plenament en ús en la seva forma catalanitzada; per exemple, les corresponents a *camion*, *adiós*, *allargos*, *bolígrafo* o *teléfono*. Probablement gràcies als mitjans de comunicació i al sistema escolar, les generacions joves n’han adoptat la forma normativa. Per això aquestes realitzacions alternatives poden ésser interpretades com a un signe de diferenciació generacional o cronolectal.

7.2. Alternances de codi i tries de llengua

Comprensiblement, a causa de la seva experiència com a músic de festa major, el protagonista intercala en el seu discurs lletres de cançons de bolero, sobretot en castellà, i alguna en català (184). També introdueix en aquesta llengua fragments rememoradors del seu passat, per exemple, la partida del seu naixement (110-111). Així

12. En trobareu una definició i una explicació al web *Rodamots*, entrada del 13-12-2012, <http://rodamots.cat/grimegia/>.

mateix trobem fragments rememoratius de la litúrgia i l'educació catòliques, també normalment en castellà, per exemple, veus de monges: «*Venga, venga, no hay para tanto. Más sufrieron los santos mártires y no se quejaron.*» (151), «*Us enrecordeu de las obras de misericordia, siete corporales y siete espirituales?*» (279), «*Ara, allò de dar posada al peregrino amb mi no ho van complir al peu de la lletra*» (279), «és pitjor que *las diez plagas de Egipto*» (149-150).

El mateix ocorre en l'ambient de les casernes, on també domina el castellà: *A sus órdenes mi sargento* (122), *Que se joda el capitán, que yo no me como el rancho* (123).

Finalment, localitzem alternances i tries de llengua també en castellà, força llargues quan es tracta de lletres de boleros, d'anuncis, de programes radiofònics o de frases de pel·lícules: *Aunque amores yo tenga en la vida. Madrecita del alma querida* (81); *Adiós con el corazón, que con el alma no puedo y al despedirme de ti de sentimiento me muero* (88); *Juventud, Belleza y Lozania, Bella Aurora cada día* (88); com a les pel·lícules: *¿Juras decir la verdad, toda la verdad y nada más que la verdad?* (128); perquè no explico la meua vida de debò. *Sin trampa ni cartón* (129); *Solo ante el peligro*, com el Gary Cooper (257); com aquells tramvaires que cridaven: *¡Fin de trayecto, fin de trayecto!* (258); estava prohibidíssima, *toda blasfemia y palabra soez* (267); l'Encarnación d'avui no és *ni sombra de lo que fue* (273); després de tant de temps de tenir al cap la Madrecita del Machín, *que en mi vida tú has sido y serás el refugio de todas mis penas y la cuna de amor y verdad* (277).

Conclusió

Als monòlegs de les dues obres examinades, Solsona reflecteix –de manera convencionalitzada, distorsionada i fins i tot humorística– els trets del català popular barceloní de la gent nascuda abans dels anys cinquanta del segle XX, és a dir, abans de les grans onades migratòries, i gens escolaritzada en català. Tant el protagonista de *Figures de calidoscopi* com el de *L'home de la maleta* desconeixen el català normatiu perquè han estat socialitzats en l'època franquista. En el primer cas, l'idiòlecte és possiblement el d'un neoparlant del català, mentre que, en el cas del protagonista de *L'home de la maleta*, l'idiòlecte correspon al d'un home vell, de primera llengua catalana. Tanmateix, tots dos protagonistes mostren una gran riquesa d'elements de català popular, tant en la morfosintaxi com en el lèxic i la fraseologia. És cert que en ambdós casos hi ha una gran frondositat de marques transcòdiques provinents del castellà (interferències, alternances de codi i tries de llengua), la qual és un tret destacable del català col·loquial del segle XX. De fet, una de les apostes arriscades de Solsona és haver explorat uns límits estilístics que la novel·la catalana havia abordat molt poc. Fins ara, la hibridació lingüística no hi havia estat tan intensa i extensa, i

les fronteres entre català i castellà havien estat mantingudes. No sabem fins a quin punt el lector catalanoparlant accepta aquest elevat nivell d'heteroglòssia, una heteroglòssia certament present en el carrer i en la parla quotidiana, però fins ara exclosa de la majoria d'obres de la literatura catalana, si descomptem les arts escèniques o les audiovisuals (cf. La Cubana, Andreu Buenafuente, etc.).

Bibliografia

M. ALEKSÉEV, 1975: «Le plurilinguisme et la création littéraire», *Actes du VIe Congrès de l'Association Internationale de Littérature Comparée*, Stuttgart: Bieber, p. 37-40.

M. BAKHTIN, 1981: *The Dialogic Imagination: four essays*, Austin: University of Texas Press.

M. BASSOLS; M. SEGARRA (eds.), 2009: *El col·loquial dels mitjans de comunicació*, Vic: Eumo.

M. BASSOLS, 2009: «Els sociolectes», dins M. BASSOLS; M. SEGARRA (eds.), p. 211-231.

O. BLADAS, 2009: *Manual de transcripció del discurs oral. Materials de treball*, Barcelona: PPU.

E. BOIX-FUSTER, 2001: «Varietats socials», dins F.VALLVERDÚ (ed.), *Enciclopèdia de la llengua catalana*, Barcelona: Edicions 62, p. 182-191.

E. BOIX-FUSTER; M.ÀLAMO; M.GALINDO; F.X.VILA, 2006: *Corpus de varietats socials, Materials de treball*, Barcelona: PPU.

E. BOIX-FUSTER, 2015: «Multilingualism in Barcelona: Towards an Asymmetrical Multilingualism», dins E. BOIX-FUSTER (ed.): *Urban Diversities and Language Policies in Medium-Sized Linguistic Communities*, Bristol: Multilingual Matters, p.143-167.

C. BRIGUGLIA, 2013: *Dialecte i traducció literària. El cas català*, Vic: Eumo.

A. BUENAFUENTE; X. CASSADÓ; D. ESCARDÓ; C. TORRAS, 2000: *Digue'm agosarat. Els monòlegs*, Barcelona: Columna.

A. BUENAFUENTE; X. CASSADÓ; D. ESCARDÓ; C. TORRAS, 2002: *Allò que dèiem. Més monòlegs de «La Cosa Nostra»*, Barcelona: Columna.

J. CASAS, 1994: «Presentació», dins P.P. PASOLINI: *Nois de la vida*. Barcelona: Edicions 62, p. 5-8.

M. CONCA, 2000: «Característiques lingüístiques comparades entre locucions i parèmies», dins V. SALVADOR; A. PIQUER (eds.): *El discurs prefabricat. Estudis de fraseologia teòrica i aplicada*, Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, p. 49-63.

J.COROMINES, 1986: *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*, volum VI, Barcelona: Curial/“La Caixa”.

DIEC 2, 2007: *Diccionari de la llengua catalana. Institut d'Estudis Catalans* (2a edició), Barcelona: Edicions 62 i Enciclopèdia Catalana.

DRAE, 2008: *Diccionario de la lengua española* (22a edició), Madrid: Real Academia Española.

A. DRAPER, 1987: *Vuit dies de juny*, Barcelona: Empúries.

ENQUESTA DE SERVEIS MUNICIPALS, 2013: Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

S. ERVIN-TRIPP, 1972: «On sociolinguistic rules: alternation and co-occurrence», dins J. J. GUMPERZ; D. HYMES (eds.): *Directions in Sociolinguistics*, Nova York: Holt, Rinehart and Winston, p. 213-250.

J.M. ESQUIROL, 2015: *La resistència íntima. Assaig d'una filosofia de la proximitat*, Barcelona: Quaderns Crema.

E. GOMÀ (ed.), 2015: *Canvi d'agulles. Per un català més ric, àgil i senzill*, Barcelona: RBA.

W. LABOV, 2001: *Principles of Linguistic Change. Social Factors*, Oxford: Basil Blackwell.

M. LORENTE, 1996: «La lexicografia teòrica: els prototips de diccionaris», *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, XXXIII, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 339-363.

J. MARAGALL, 1970: *Obres Completes. Obra catalana*. Barcelona: Selecta.

I. MORETA: «Lo de l'article neutre», El núvol 22, www.nuvol.com/notícies/lo-de-larticle-neutre/ consultat el 22-VI-2015.

I. MUÑOZ *et al.*, 2009: «Els cronoclectes», dins M. BASSOLS; M.SEGARRA (eds.), p.187-210.

Oxford Collocations Dictionary, 2002: Oxford: Oxford University Press.

L. PAYRATÓ, 1996: *Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*, València: Universitat de València, (3a edició).

J. POMARES, 1997: *Diccionari del català popular i d'argot*, Barcelona: Edicions 62.

P. A. PONS, 2016: «Solsona», *Time Out*, 13-19 de febrer, p.10-16.

ROSSICH; J. CORNELLÀ, 2014: *El plurilingüisme en la literatura catalana*, Bellcaire d'Empordà: Vitel·la.

V. SALVADOR; A. PIQUER (eds.), 2000: *El discurs prefabricat. Estudis de fraseologia teòrica i aplicada*, Castelló de la Plana: Universitat Jaume I.

V. SALVADOR, 2000: «Idiomàticitat i discurs prefabricat», dins V. SALVADOR; A. PIQUER (eds.), p. 19-31.

M. SALVANYA, 2009: *Diccionari del català col·loquial*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

A. SÀNCHEZ; R. TAIXÉS; R. TISIS, 1991: *Argot barceloní*, Barcelona: Parsifal.

M. SEGARRA, 2009: «La mescla de llengües i el canvi de codi com a recursos de col·loquialitat en l'audiovisual», dins M. BASSOLS; M. SEGARRA (eds.), p. 93-133.

R. SOLSONA, 1989: *Figures de calidoscopi*, Barcelona: Quaderns Crema.

R. SOLSONA (entrevista a càrrec de Marta Nadal): «Ramon Solsona: la transcendència del món quotidià», *Serra d'Or*, núm. 412, abril del 1994, p.11-14.

R. SOLSONA, 2005: *A paraules em convides. Meravelles, curiositats i sorpreses del llenguatge*. Barcelona: Columna.

R. SOLSONA (entrevista a càrrec de Noemí Bibolas): «Quan escrivim anem amb el fre de mà posat», *Avui*, 1-III-2007.

R. SOLSONA, 2008: ressenya de «Manual d'estil: la redacció i l'edició de textos», dins J.M. MESTRES *et al.*, *Llengua i ús. Revista tècnica de Política Lingüística*, núm. 41, p. 106-107.

R. SOLSONA (entrevista a càrrec de Pere Antoni Pons), 2011: «Solsona», *Ara. Time Out Cultura*, 13-19/II/2011.

R. SOLSONA, 2011: *L'home de la maleta*, Barcelona: Proa, 1a ed.

R. SOLSONA, 2012a: «Elogi de la gramàtica amb 24.000 apatxes», dins D. CASALS; F. FOGUET (eds.): *La llengua i la literatura catalanes a les aules del segle XXI*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans - Universitat Autònoma de Barcelona, p.27-43.

R. SOLSONA: «Registre i genuïnitat», dins *L'escreix*, 11-12/2012, *Rodamons 2012b*, <http://rodamots.cat/escreix/ramon-solsona-registres-i-genuinitat/>.

R. SOLSONA, 2015: «El malentès del català popular», dins E.GOMÀ (ed.), p.152-168.

R. SOLSONA, 2016: «Entre paraules», secció dins *El matí de Catalunya Ràdio* (des del 2013 fins a l'actualitat).

R. SOLSONA, 2016: *Allò que va passar a Cardós*, Barcelona: Proa.

G. THOMAS, 1991: *Linguistic Purism*, Londres: Longman.

TSC (Treballs de Sociolingüística Catalana), 2015: monogràfic dedicat a «La implantació de la normativa», núm. 25.

P. VERDAGUER, 1999: *Diccionari de renecs i paraulotes*, Perpinyà: Trabucaire.

J. J. VINYOLÉS, 1978: *Vocabulari de l'argot de la delinqüència*, Barcelona: Millà.

K. A. WOOLARD, 1987: «Codeswitching and Comedy in Catalonia», *IPRA Papers in Pragmatics* núm. 1, p. 106-122.